

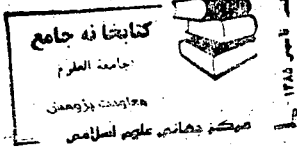

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

کتابخانه جامع

جامع العلوم

مقامت پژوهش

مركز جهانی علوم اسلامی

شماره ۱۳۸۳

عنوان:

رابطه دین و سیاست

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین جعفر حسینیان

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین محمد مهدی باباپور

دانش پژوه:

محمد نوری

سال ۱۳۸۴

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۲۸۷

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
مَجْمُوعَةُ
مَنْعِي

سپاس و امتنان

اگر برای این تحقیق ارزشی
وجود داشته باشد براستی آن
را مرهون استاد ارجمندم
حجة الاسلام و المسلمین
جناب آقای حسینان می دانم
که همیشه راهنمایی های
ارزشمند ایشان بدرقه راهم
بود. از این رو وظیفه خود
می دانم که از این استاد
فره مند تشکر و سپاس گزاری
نمایم. نیز استاد مشاور جناب
آقای باباپور. باشد که خداوند
بزرگ به ایشان پادش نیک
مرحمت نماید.

اماہ مسین(ع):

مردم بندگان دنیا هستند و دین خدا بازیچه زبان شان شده و آن را
هرگونه که زندگی شان اقتضاء کند تغییر می دهند و اگر بواسطه
بلایی امتحان شوند معلوم خواهد شد که انسانهای متدین واقعی
چقدر اندک و کم هستند.

«بحار، ج ۴۴، ص ۳۸۳»

اهداء به:

پدرم «ملا قربان»

که با ایمان به خدا

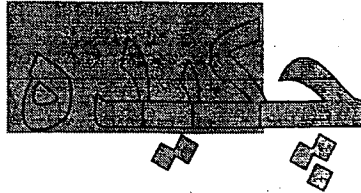
و اعتقاد به هدایت فرستاده خدا

و عشق به علی «ولی خدا»

و فرزندان او،

رنج و درد را به جان خرید تا من سربازی باشم از

سربازان حجت خدا، ولی عصر امام زمان (ع)

پرسش اصلی این پژوهش این است که از نظر اسلام میان دین و سیاست چه رابطه ای وجود دارد؟ به تبع این پرسش پرسش های فرعی دیگر مطرح می شود که اگر رابطه وجود دارد چگونه است و اگر نیست چرا؟ و در کل اسلام با سیاست چگونه تعامل کرده است؟

با توجه به پرسش های فوق فصل اول مربوط به تعاریف مفهومی اختصاص دارد که نقطه ی ثقل آن را تعریف دین و سیاست تشکیل می دهند. در یک تعریف کلی دین مجموعه ای باورهای برگرفته از وحی الهی در رابطه به جهان، انسان، جامعه و جهان پس از مرگ که هدف آن تأمین سعادت جاودانه انسان است. و اما سیاست عبارت است از مدیریت کلان جامعه و دولت و راهبرد امور عمومی در جهت مصلحت جمعی و انتخاب روش های بهتر اداره کردن امور کشور که راه گشایی عدالت اجتماعی، اقتصادی، و مسایل انسانی است.

در فصل دوم به چیستی و چگونگی سکولاریسم به مثابه ی یک مکتب فکری موثر در سیاست مدرن توجه نموده است که علل و عوامل پیدایش سکولاریسم را اناجیل موجود، فقدان قواعد و اصول در اداره ای امور مربوط به اجتماع و سیاست و الهیات دگماتیسم دانسته است. نگارنده، تئوری تفکیک دین و سیاست در اسلام را ناشی از مقایسه نا بجایی اسلام و مسیحیت می داند. هر چند مسیحیت و اسلام به عنوان دو دین الهی و آسمانی بی ارتباط نیستند، اما بی تردید تعمیم دادن ویژگی های مسیحیت به اسلام و یا تقلیل دادن اسلام در مسیحیت امر نا روا و بر خاسته از قیاس مع الفارق است که نویسندگان معاصر به خطا آن را مرتکب گشته اند؛ چرا که دین اسلام یک دین جامع و از ظرفیت بالایی برخوردار است و اتفاقات و حوادثی که در مسیحیت به وقوع پیوستند در اسلام نه تنها امتناع عملی بلکه امتناع نظری نیز دارد.

در فصل سوم با استفاده از دلایل نقلی و عقلی به اثبات تر پیوند نا گسستنی اسلام و سیاست پرداخته است. در دلایل نقلی به آیات و روایات و همچنین به سیره ای عملی تشکیل حکومت اسلامی توسط پیامبر اسلام، امام علی و امام حسن و مخالفت سایر امامان معصوم با حکومت های عصرش، استناد گردیده است. در بخش دلایل عقلی، مهمترین ادله ای عقلی را در جامعیت و کمال دین دانسته و به تبع آن به توضیح نظام سیاسی، ویژگی ها، مبانی عقیدتی و مولفه های آن از منظر اسلام پرداخته است.

فهرست مطالب

عنوان

۱	طرح موضوع
۱	اهمیت تحقیق
۲	فایده تحقیق
۲	هدف تحقیق
۳	سابقه پژوهش
۳	مسئله علمی
۴	فرضیه
۴	مفاهیم و متغیرها
۴	روش تحقیق
۵	سازماندهی تحقیق

فصل اول مفاهیم و کلیات

۱	پیش فرض انسان شناختی
۲	پیش فرض کمال دین
۷	-ابرسی مفهوم سیاست politics
۷	۱-۱-تعریف لغوی واژه سیاست
۱۱	۲-۱-مفهوم اصطلاحی سیاست
۱۵	۳-۱-سیاست در بینش اسلامی
۱۹	-۲-ابرسی مفهوم دین religion
۲۴	۱-۲-تعریف لغوی دین
۲۵	۲-۲-تعریف اصطلاحی
۲۶	۱-۲-۲-تعاریف مختلف از دین در قران کریم
۲۶	الف) مکافات و جزاء
۲۷	ب) تسلیم و اطاعت
۲۹	ج) توحید و یگانگی پرستی
۳۰	د) مجموعه ای از معارف و احکام الهی

۳۰ ه (آیین اسلام
۳۱ ۲-۲-۲ دین در روایات
۳۴ ۲-۳ تعریف دین از دیدگاه اندیشمندان غربی
۳۶ ۲-۳-۱ تعاریف تحول‌گرایانه
۳۶ ۲-۳-۲ تعاریف کارکردگرایانه
۳۸ ۲-۳-۳ تعاریف عقل‌گرایانه
۳۸ ۲-۳-۴ تعاریف شهودی
۴۰ تعاریف دین از دیدگاه متکلمان مسمان
۴۰ ۲-۴-۱ تعاریف جرجانی
۴۰ ۲-۴-۲ تعاریف سید قطب
۴۰ ۲-۴-۳ تعاریف محمد عبده
۴۰ ۲-۴-۴ تعاریف دین در دایره المعارف اسلامی
۴۱ ۲-۵ تعریف دین از دیدگاه اندیشمندان شیعه
۴۳ ۲-۶ نظریه مختار
۴۴ ۳ ماهیت رابطه دین و سیاست در اسلام
۴۵ ۳-۱ ارهیافت اول
۴۶ ۳-۲ ارهیافت سوم
۴۷ نظریه مختار
۵۴ ۴-۱ نظریه جدایی دین از سیاست
۵۴ ۵-۱ مقایسه سیاست اسلامی با سیاست متنی بر سکولاریسم
۵۵ ۱- تفاوت در مبانی فکری
۵۶ ۲- تفاوت در خط مشی‌ها و روند اجرا
۵۷ ۳- تفاوت در هدف
۵۸ خلاصه‌ای از فصل اول
فصل دوم: بررسی تفکر سکولاریسم و نقد آن	
۵۹ ۱- تعریف سکولاریسم
۷۰ ۲- تاریخچه سکولاریسم

۷۰	۲-۱ تفکیک و تریخیس کشیشان	
۷۱	۲-۲ تفکیک دین و سیاست	
۷۲	۲-۳ تفوق دولت بر کلیسا	
۷۲	۲-۴ طرد دین و آموزهای فرا طبیعی	
۷۴	۳-۱ عوامل پدید آمدن سکولاریسم	
۷۴	۳-۲ اکیس مسیحیت	
۷۶	۳-۳ فقدان اصول کلی در آیین مسیحیت	
۷۸	۳-۳ الهیات دگما تیسیم	
۸۳	۳-۴ مبنای تاریخی و اجتماعی	
۸۸	۳-۵ مبنای معرفتی و نظری	
۸۸	۳-۵-۱ اتنوری الهی حکومت	
۸۹	۳-۵-۲ فلسفه سیاسی مردم سالاری	
۹۰	۳-۵-۳ اتنوری علم پرستی	
۹۱	۳-۵-۴ عقل گرایی	
۹۲	۴ سکولاریسم در اسلام	۴
۹۴	۵ استلالهای سکولاریستها	۵
۹۴	الف (مهم ترین استلالهای سکولاریستها	
۹۴	۱- دین ثابت است ولی نیازهای انسان متغیر است	
۹۵	۲- دین مربوط به آخرت و سیاست مربوط به زندگی دنیوی است	
۹۶	۳- تنزیه از آلودگی اجتناب ناپذیری مبتنی بر قرار داد اجتماعی است	
۹۷	۴- دین امری فردی ولی حکومت مبتنی بر قرار اجتماعی است	
۹۸	۵- دین حکومت تمام یزماهوی دارند	
۱۰۰	۶- با دینی شدن سیاست به سیاست آسیب می رسد	
۱۰۱	۷- محدود دینهای فقه و دین مشکل ساز است	
۱۰۲	۸- از لحاظ اخلاقی، با ترکیب دین و سیاست، ریاکاری گسترش می یابد	
۱۰۳	۹- تجارب تلخ تاریخی، زیانهای ترکیب دین و سیاست را نشان می دهد	
۱۰۵	۱۰- در صورت ترکیب دین و سیاست حکومت در وظایف خود ناتوان خواهد شد	

- ب (استلالهای مربوط به اسلام ۱۰۵
- ۱ عدم اشاره به امامت یا خلافت عامه در منابع اسلامی ۱۰۵
- ۲ دین مظهر رحمت جهان شمول اهلی است ۱۰۷
- ۳ فرمایش امام علی مستلزم جدایی دین از سیاست است ۱۰۹
- ۴ تأثیر اوضاع خاص تاریخی بر تشکیل حکومت توسط پیامبر ۱۱۰
- نقد سکولاریسم ۱۱۲
- خلاصه از فصل دوم ۱۲۰

فصل سوم : پیوند علم و سیاست

- پیوند دین و سیاست ۱۲۱
- بررسی ادله دخالت دین اسلام در سیاست ۱۲۳
- ۱ ادله قرآنی ۱۲۴
- ۲ ادله روایی ۱۲۹
- ۳ سیره و عملکرد معصومین ۱۳۱
- ۴ ادله عقلی ۱۳۶
- ۴-۱- جامعیت دین اسلام مقتضی دخالت آن در سیاست است ۱۳۶
- ۴-۲- اجرایی بسیاری از احکام اسلامی منوط به حکومت دینی و اسلامی است ۱۳۷
- ۴-۳- اگر به سیاست نیندیشد خود را نفی کرده است ۱۳۸
- ۴-۴- اگر دین در سیاست دخالت نکند مردم احساس پوچی می کند ۱۳۸
- دیدگاه برخی از اندیشمندان اسلامی در مورد رابطه دین و سیاست ۱۴۰
- فارابی ۱۴۰
- ابن سینا ۱۴۱
- غزالی ۱۴۲
- ابوالحسن ماوردی ۱۴۹
- ابن خلدون ۱۵۱
- خواجه نصیرالدین طوسی ۱۵۲
- صدرالمتألهین ۱۵۳

- ۱۵۳..... امام خمینی
- ۱۵۳..... شهید مطهری
- ۱۶۴..... نظام سیاسی در اسلام
- ۱۶۵..... ویژگیهای نظام سیاسی در اسلام
- ۱۶۷..... ویژگیهای نظام سیاسی از دید گاه شیعه
- ۱۶۸..... شرایط حاکم اسلامی
- ۱۶۸..... ۱- علم به قانون
- ۱۶۸..... ۲- عدالت و ورع و تقوا
- ۱۶۹..... ۳- کاردانی و مدیریت
- ۱۷۰..... ساختار نظام سیاسی در اسلام
- ۱۷۱..... الف) گستردگی و نسخ نا پذیری قوانین اسلامی
- ۱۷۲..... ب) ارائه مدلهای تربیتی برای حکومت از سوی اسلام
- ۱۷۳..... مسائل اصلی و اساسی در نظام سیاسی اسلام
- ۱۷۴..... اصول حاکم بر نظام سیاسی
- ۱۷۴..... ضرورت تشکیل حکومت
- ۱۷۴..... مبانی عقیدتی نظام سیاسی
- ۱۷۴..... هستی شناسی
- ۱۷۴..... انسان شناسی
- ۱۷۵..... معرفت شناسی
- ۱۷۵..... قدرت و منابع قدرت در نظام سیاسی اسلام
- ۱۷۷..... مشروعیت نظام سیاسی در اسلام
- ۱۷۸..... الف) مقبولیت
- ۱۷۸..... ب) کارآمدی
- ۱۷۸..... ج) عقلانیت
- ۱۷۹..... مشارکت سیاسی در اسلام

- ۶ اهداف و وظایف نظام سیاسی در اسلام ۱۸۰
- الف (ایجاد نظم و امنیت در جامعه ۱۸۱
- ب (هدایت و ایجاد بستری مناسب برای رشد و تعالی معنوی ۱۸۱
- ج (ضمانت اجرایی قوانین ۱۸۱
- ۸) تامین نیازهای عمومی جامعه ۱۸۱
- پاسخ به چند شبهه ۱۸۲
- خلاصه فصل سوم ۱۸۵
- کتاب نامه ۱۸۸

مقدمه و طرح تحقیق

طرح موضوع:

دین و سیاست از دیر باز در زندگی بشر حضور فعال و مؤثر داشته‌اند. از این رو تفکر دربارهٔ رابطه میان آن دو دارای سابقه طولانی است. که به طور کلی نتیجه‌ای این تامل به دو صورت قابل طرح است:

الف) لزوم پیوند میان دین و سیاست؛ به این معنی که میان دین و سیاست رابطه وجود دارد و دین متغیر مستقل برای متغیر وابسته چون سیاست است. این دین است که راهکارهای کلی و برنامه‌های زندگی را تعیین می‌کند.

ب) لزوم جدایی و تفکیک میان دین و سیاست؛ به این معنی که حوزه دین و سیاست از یکدیگر جدا هستند دین حوزه فردی انسان را شامل می‌گردد در حالیکه سیاست حوزه عمومی افراد را در بر می‌گیرد و پذیرش هر کدام از این دو «تزا» به مبانی فکری و تئوریک افراد بستگی دارد که به تبع آن زندگی افراد را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد. در این تحقیق ما سعی خواهیم کرد که رابطه میان دین و سیاست را از منظر دین اسلام مطرح کنیم و با استفاده از ادله عقلی و نقلی به بررسی و تحلیل آن پردازیم.

اهمیت تحقیق:

جوامعی که بر مبنای دینی و باورهای دینی استوار است. باید همه رابطه‌ها و علقه‌ها بر مبنای دینی توجیه گردد. یکی از موارد که باید مورد کالبد شکافی قرار بگیرد رابطه دین و سیاست است از این رو رابطه میان دین و سیاست و روشن

شدن این رابطه امر مهم تلقی می‌شود. و اهمیت موضوع در فرد این انگیزه را پدید می‌آورد که در این مقوله تحقیقی را پدید بیاورد. چرا که تا رابطه دین با مقوله‌ای سیاست و مولفه‌های آن روشن نشود نمی‌توان ادعا کرد که دولت و حکومت باید دینی باشد و ارزشهای دینی در نظام سیاسی درون مایه نظام قرار گیرد به عبارت دیگر جامعه دین مدارد باید بتواند مولفه‌های سیاست را مطابق با اعتقادات دینی خود توجیه کند. در این راستا ضرورت بحث از رابطه دین و سیاست هویدا می‌گردد که تحقیق حاضر تلاشی در همین راستاست.

فایده تحقیق

این تحقیق می‌تواند برای کسانی که در مقوله رابطه دین و سیاست دغدغه‌های فکری دارند مفید واقع شود.

علاوه بر این که برای خود محقق یک تلاش پژوهشی در راستای فعالیتهای تحقیق و پژوهش است می‌تواند پاسخی برای برخی پرسشها باشد که ممکن است برای برخی مطرح گردد.

هدف تحقیق

هدف این تحقیق تبیین نمودن رابطه دین و سیاست از منظر اسلام است؛ به عبارت دیگر این تحقیق تلاش می‌کند که نشان دهد میان دین و سیاست رابطه هست یا خیر؟ و اگر چنانچه رابطه‌ای هست آیا این رابطه یک رابطه تاثیر گذار

است؟ یا اینکه تاثیر گذار نیست. در واقع هدف این تحقیق پاسخ گفتن به همین سوالهاست.

سابقه پژوهش:

از آنجائیکه بحث از رابطه دین و سیاست یکی از بحث‌های مهم در طول تاریخ اندیشه سیاسی در اسلام بوده است و امروزه رونق بیشتر پیدا نموده است اندیشمندان مسلمان در طول تاریخ آثار قابل توجه در این زمینه خلق نموده‌اند که بطور کلی می‌توان از سه دسته نام برد.

۱- آثار سیاسی - دینی: از قبیل «احکام السطانیه» ابوالحسن ماوردی سلوک الملوک اثر فضل الله که بر پایه آیات الاحکام سیاسی، احادیث و استنباط مجتهدان نوشته شده‌اند.

۲- آثار فلسفی سیاسی مثل آراء مدینه فاضله فارابی و .

۳- آثاری که به صورت سیاست نامه نوشته شده‌اند مثل سیاست نامه خواجه - نظام الملک طوسی و چندین کتاب و اثر دیگر که نیازی به ذکر آنها نیست. در مجموع می‌توان گفت: که یک تحقیق منظم و مرتب جایش خالی بود که تحقیق حاضر در پاسخ به این نواقص بوده است.

سوال اصلی:

سوال اصلی در این تحقیق اینست که آیا از نظر اسلام میان دین و سیاست رابطه‌ای وجود دارد یا نه؟ به عبارت دیگر آیا دین حوزه عمومی را نیز شامل می

گردد یا نه؟ طبیعی است که این سوال اصلی یکسری سوالهای فرعی دیگر را نیز بدنبال می آورد که اگر رابطه وجود دارد چگونه رابطه‌ای هست و اگر نیست چرا؟ و در کل برخورد دین اسلام با سیاست چگونه بوده است؟

فرضیه

فرضیه‌ای که در این تحقیق مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد مبتنی بر نظریه شهید مدرس (ره) است که توسط امام خمینی (ره) تکمیل گردید و آن اینکه «سیاست ما عین دیانت ماست» و امروزه در جوامع اسلامی به صورت قابل توجهی رو به گسترش است و نظریه قریب به اتفاق در جوامع اسلامی است.

مفاهیم و متغیرها

در این تحقیق مفهوم «دین» و «سیاست» از مفاهیم کلیدی این تحقیق است که دین متغیر مستقل و سیاست متغیر وابسته است؛ یعنی سیاست تابعی از متغیر مستقل دین محسوب می گردد.

روش تحقیق

روش که در این تحقیق دنبال می شود یک روش توصیفی - تحلیلی و کتابخانه‌ای است.

سازماندهی تحقیق

مطالب مطرح شده در این رساله در یک مقدمه و سه فصل ترسیم شده است. در مقدمه طرح کلی تحقیق ارائه شده است. در فصل اول چارچوب نظری و مفاهیم و متغیرها را بیان کرده‌ایم. به عبارت دیگر همان کلیات تحقیق را آورده‌ایم. که به تعریف دین و سیاست اختصاص داده شده است. در فصل دوم نیز جدایی دین از سیاست را بیان نموده و چالش‌های که فراروی این نظریه وجود دارد ذکر شده است. و در فصل سوم نظریه پیوند دین و سیاست را با استفاده از ادله نقلی و عقلی مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و به این نتیجه می‌رسیم که میان دین و سیاست رابطه و پیوند ناگستنی وجود دارد.

فصل اول

مفاهيم و کلیات

مفاهیم و متغیرها

نظریه‌ای که معطوف به پیوند دین و سیاست است از دیر باز مورد توجه بسیاری از متفکران و فیلسوفان سیاسی قرار گرفته است که ادعای اصلی این نظریه گسترش قلمرو دین در حوزه عمومی است و در یک جمع بندی این نظریه بر دو پیش فرض مبتنی است.

۱- پیش فرض انسان شناختی

بر اساس این پیش فرض انسان یک موجود اجتماعی است که در زندگی اجتماعی برای ادامه حیات نیازمند قانون و وضع قانون است. از طرفی دیگر انسان از وضع قوانینی که بصورت همه جانبه نیازهای مادی و معنوی او را تامین کند ناتوان است از این رو انسان نیازمند پیامبر و وحی است.

۲- پیش فرض کمال دین

بر اساس این پیش فرض و نظریه پیوند دین و سیاست چون دین اسلام یک دین کامل است باید سیاست نیز جزء قلمرو دین قرار گیرد. در غیر این صورت نمی‌توان چنین ادعای را مطرح کرد. یعنی کمال دین به این است که به همه نیازهای انسان حتی در حوزه سیاست پاسخ گوید.

با این دو پیش فرض به تعارف واژه‌های دین و سیاست می‌پردازیم.